

РУБРИКА: Культура

22

ЖОВТНЯ

Не "казкове" життя казок Закарпаття

Чому закарпатська казка не здобула популярності?

Закарпаття має найбільшу колекцію казок з-поміж усіх регіонів України. До 1945-го було опубліковано близько 1200 сюжетів. Тільки фольклорознавець Петро Лінтур у повоєнні роки записав ще півтори тисячі казок. Враховуючи, що записи робили й інші фольклористи, то можемо сміливо називати цифру у понад три тисячі казкових сюжетів. Неймовірно число, враховуючи, що брати Грім у своєму знаменитому двотомнику опублікували всього дві сотні народних німецьких казок.

Але тут і полягає головна різниця між нами: десятки казок братів-казкарів із Німеччини стали світовою класикою, натомість жодна закарпатська казка не здобула навіть загальноукраїнського визнання. Ба більше - попросіть пересічного закарпатця назвати найвідомішу казку регіону, він тільки плечима здвигне.

Казки Закарпаття: добре почали – погано закінчили?

Про Івана-Побивана, Івасика-Телесика, Яйце-райце, Микиту Кожум'яку чули всі від Ужгорода до Харкова. А от чому, таке неймовірне фольклорне багатство – три тисячі записаних казок найзахіднішого регіону, жодна з них не стала загальноукраїнським надбанням, не здобула популярності навіть у себе вдома? І це попри те, що закарпатських казок видавали не просто багато, а найбільше зі всіх регіонів України: зо два десятки різноманітних збірників за останні півстоліття. У чому коріння цього парадоксу?

Один із найвідоміших сучасних закарпатських фольклористів **Іван Сенько** твердить: причина, мовляв, у тому, що закарпатські казки почали пізно записувати. Тому-то вони й не увійшли до читанок, підручників, дитячих книжок, а значить - не стали загальновідомими. Справді, перший повноцінний запис українських казок Закарпаття почав робити у 1860-х роках **Михайло Фінцицький**, який народився на околиці Ужгорода-у Великих Капушанах (нині Словаччина). Це був освічений і різнобічно розвинений чоловік. Працював адвокатом, видавав міську газету. Написав чотири томи минувшини Ужгорода та історію Ужанського комітату. Був одним із перших перекладачів російської літератури в Угорщині. Поміж усього іншого, любив фольклор і, як данину своєму слов'янському походженню, збирав місцеві казки й пісні.

Ясна річ, у тодішній Угорщині про видання казок українською мовою не могло бути й мови. Тому Фінцицький переклав їх угорською і надіслав знайомим в Угорську академію наук у Будапешті. Зробив це вже наприкінці життя, у 1910 році, вибравши із 92 записаних ним казок сорок найкращих. Рукопис схвально зустріли і почали готувати до друку. От і з'явилися би на світ перші закарпатські казки іноземною мовою, якби не світова війна. Фінцицький невдовзі помер. Про його рукопис забулося. Згадалося вже після Другої світової. І в 1970 році вони, нарешті, вийшли як 50-ий том серії «Казки народів світу».

На жаль, оригінали записаних казок Фінцицького загубилися. Тому українським видавцям довелося робити «переклад з перекладу». Саме у такому вигляді найдавніші на сьогодні казки Закарпаття побачили світ у 1974 році у видавництві «Карпати». Збірник називався «Таємниця скляної гори» і був своєрідною фольклорною бомбою, адже містив сюжети понад

Рекомендуємо

Гандболісти «Карпат» – чемпіони Вищої ліги (ВІДЕО)

Новини України та світу

Большой выбор лучших свежих ароматов для женщин - в EDP!
08 липня 2021, 13:22

Как быстро и выгодно продать свой автомобиль
08 липня 2021, 13:20

На Прикарпатті авто впало з обриву: четверо загиблих
07 липня 2021, 16:04

Нагревательный кабель для инкубатора – выгодное и практичное техническое решение
07 липня 2021, 14:36

До Португалії прийшла четверта хвиля пандемії COVID-19 - прем'єр
07 липня 2021, 12:57

Повністю вакцинованих від COVID-19 українців вже майже мільйон
07 липня 2021, 10:46

Курс валют на 7 липня
07 липня 2021, 10:31

У Скандинавії фіксують рекордну спеку, в Лапландії +34
06 липня 2021, 13:58

В Україні зросли максимальні ціни на бензин і дизпаливо
05 липня 2021, 15:16

сторічної давності.

Так само не пощастило й іншим записаним казкам. Наприкінці XIX століття закарпатська громадськість трохи ожила і на заклики мудрих людей краю почала збирати фольклор. Так, із 1892 року збереглися декілька зшитків казок, які записали четверо учителів народних шкіл

- **Георгій Боднар, Іван Мигалко, Стефан Марина та Ілько Калиняк**. Збереглися ці рукописи... у Санкт-Петербурзі, куди їх вивіз на початку XX століття відомий російський дослідник Закарпаття Олексій Петров.

Потрапивши за межі краю, вони надовго осіли у сховищах. Лише у 1981 році видавництво «Карпати» випустило у світ цей другий пласт найдавніших закарпатських казок у збірнику «Дерев'яне чудо».

Володимир Гнатюк: здоров'я проміняв на казки

Більше пощастило Закарпаттю із наступним записувачем - відомим українським фольклористом **Володимиром Гнатюком**. Галицький учений поставив собі за ціль дослідити, що це за дивний край - Угорська Русь, які там люди живуть, якою мовою розмовляють. І сам один задумав зробити те, що під силу цілим інститутам: створити мовознавчу та фольклорну картину маловідомого регіону.

У липні 1895 року він здійснює свою першу експедицію на Закарпаття: мандрує Міжгірщиною і Хустщиною. У березні-квітні наступного року проходить Свалявщину та Іршавщину. У липні-серпні вирушає у третю експедицію: на Перечинщину та Великоберезнянщину. У 1897 році на кілька місяців їде до бачванських руснаків, вихідців із Закарпаття, які жили окремою колонією у Воєводині. У липні 1999-го відправляється у п'яту експедицію - на Пряшівщину. І в 1903 році цей невтомний дослідник нарешті приїжджає в останній куток Угорщини, де ще жили не досліджені ним закарпатські українці - Банат, що нині знаходиться в Західній Румунії.

Згодом побачили світ шість об'ємних томів його «Етнографічних досліджень з Угорської Русі». Живий пам'ятник закарпатцям кінця XIX століття. Адже Гнатюк фіксував усе з найменшими деталями, стараючись повністю задокументувати мовлення людей, від яких записував фольклор. Таким чином він зберіг закарпатський діалект сторічної давності у різних його регіональних варіантах.

Викликає пошану і той факт, що Гнатюк їздив у закарпатські експедиції своїм коштом і навіть платив селянам за їхні розповіді. Цей справжній фанат науки застудився під час останньої подорожі до Банату. І ця набута хвороба легенів переслідувала його все життя. Так що за свої філологічні подвиги він ще й заплатив здоров'ям та недовгим віком (помер у 55 років). Закарпаття, між іншим, так і не вшанувало належно цього видатного дослідника, в якого тільки статей, присвячених нашому краю, більше сотні. Давно варто видати їх окремим томом, як і перевидати всі шість томів «Етнографічних записів з Угорської Русі» — безцінної пам'ятки наших старожитностей.

Так-от, Володимир Гнатюк записав на історичному Закарпатті 420 казок. Але знову ж таки далася взнаки горопашна доля бездержавного народу: наукове видання фольклориста не було використане популяризаторами. Не перевидувалися вони й на Закарпатті. Лише у 2001 році його записи побачили світ у видавництві «Карпати» у збірнику «Казки Закарпаття», куди, ясна річ, увійшли далеко не всі оповідки. Та й саме видання мало більше науковий характер, аніж популярний. Записам закарпатських народних казок явно не щастило дійти до самого народу.

Петро Лінтур: всеукраїнський рекорду казкозбиранні

Трохи покращилася ситуація у міжвоєнний період, коли вийшли невеличкі збірники казок, зібраних **Гренджою-Донським та Олександром Маркушем**. Ці вже були зорієнтовані не на філологів, а на звичайного читача. Записи останнього друкувалися і за часів угорської окупації трьома томами у 1941-му, 1942-му, 1943-му роках. (Ясна річ, анонімно, бо О. Маркуш був визнаний неблагонадійним).

Але справжній розквіт закарпатської казки припав на повоєнний період. Особливо кипучу енергію проявив **Петро Лінтур, молодий і амбітний фольклорист**. Від вісімдесяти закарпатських народних оповідачів він записав понад 1500 казкових сюжетів. Видав шість оригінальних збірок казок. Ще кілька вийшли після його смерті.

Петро Лінтур відкрив і найбільшого народного казкаря Закарпаття Андрія Калина (1908-1979), від якого записав 120 сюжетів. (Сам казкаря, до речі, був неписьменним). У 1955 році в Ужгороді вийшли «Закарпатські казки Андрія Калина», які згодом були перекладені чеською («Закарпатські казки», Прага, 1958 рік) і російською («Майстер Іванко», Москва, 1960) мовами. За творчістю нашого казкаря Андрія Калина Петро Лінтур захистив у Московському університеті кандидатську дисертацію.

У 1960 році, коли виникли труднощі із виданням у «Карпатах» найбільшого на той час казкового збірника «Казки Верховини», фольклорист передав його **упорядкування своєму учневі Івану Чендею**. (Лінтура часто критикували за «ідеологічні ухили»). Книжка з ілюстраціями Леопольда Левицького до кожної казки мала феноменальний успіх. Згодом вийшла російською мовою і неодноразово перевидувалася. (Загальний наклад майже

В Україні зареєстрували вакцину проти COVID-19 від Johnson & Johnson
05 липня 2021, 13:50

У Франції побоюються нової хвилі епідемії
05 липня 2021, 13:44

Жесткая вода: в чем заключается ее опасность?
05 липня 2021, 13:28

Курс валют на 5 липня
05 липня 2021, 9:45

Коронавірус прискорив мутацію - епідеміолог
02 липня 2021, 10:51

Хочеш багато і довго? Без проблем з "Максігра"

Підкори будь-яку з Максігра! Твоя влада, її - пристрасть

Місткий стелаж з полицями. Діє знизжа!

Краще відео

Краще фото

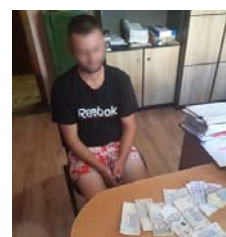
Рік роботи в умовах пандемії (ВІДЕО)

Почалося масове цвітіння Долини нарцисів (ФОТО)

Новина дня

Архів

<< Липень 2021 >>
Пн Вт Ср Чт Пт Сб Нд
1 2 3 4
5 6 7 8 9 10 11
12 13 14 15 16 17 18
19 20 21 22 23 24 25
26 27 28 29 30 31

мільйон примірників!).

Петро Лінтур упорядкував на пропозицію Академії наук Німецької Демократичної республіки 800-сторінкову антологію «Українські народні казки», яка вийшла німецькою мовою у 1972 році. Серед 123 казкових сюжетів були й твори найвідоміших закарпатських оповідачів - Андрія Калина, Михайла Галиці, Василя Королевича. Берлінська збірка витримала кілька видань.

Таким чином завдяки цьому невтомному досліднику закарпатська казка помандрувала у світ російською, чеською, німецькою мовами. А що ж удома?..

Як народну казку зробити всенародною?

«Казки одного села», «Дідо-Всеви́до», «Сказки Верховини», «Дванадцять братів» - ці книжки, либонь, були у кожній закарпатській хаті. Чому ж жодна наша казка не стала такою відомою, щоб її батьки переказували дітям, а ті через двадцять років - своїм?

Сумна відповідь ховається не тільки в тому, що ці казки так і не увійшли до читанок. Просто їх видавали як книжки для дорослих. Це були радше фольклорні збірники, ніж дитяче читання. (Тут маємо «подякувати» нашим фольклористам). Звідси й майже повна відсутність ілюстрацій, а якщо й були такі - то це складна графіка, явно не для дитячого ока. Виняток становили хіба що «Казки Верховини».

Просто ми не популяризували наші казки серед дітей. От і все! Чого ж нарікати, що тепер їх не знають?

Найщасливіша доля випала казці про Іванка та воронячого царя. Її видала окремою кольоровою книжкою «Веселка», за мотивами зняли мультфільм і навіть фільм-казку «Іванко та цар Поганин». Щоправда, режисер Борис Небіерідзе, який більше відомий за серіалом про Роксолану, не вніс до стрічки жодного закарпатського елемента. Та й взагалі ніде у титрах не зазначено, що це - саме наша казка.

Той же Іван Сенько, який, до речі, видав і власний збірник казок «Чарівна торба», записаний від земляка Шопляка-Козака, каже, що фіксування казок у наш час уже втратило сенс. Глобалізація стирає кордони між культурами. Втрачається оригінальність казки. І якщо раніше вона передавалася від діда до онука, плекалася у млинах, лісорубських чи вівчарських колибах, на вечорницях, де людям доводилося чимало часу проводити за одноманітною роботою, то зараз телебачення, радіо, Інтернет, ба навіть аудіокнижка з лихвою заповнює нашу увагу при вимушених паузах.

Казка втратила середовище свого природного відтворення. Що ж, це природний процес. Адже на зміну народним казкам приходять літературні, вигадані конкретними авторами. Однак, маючи таке казкове багатство, гріх ним не користатися. Для цього просто треба кращі зразки почати популяризувати сучасними засобами. І в першу чергу - дитячою кольоровою книжкою.

Потрібні різноманітні адаптації. Бо ж фольклористи записували тексти як пам'ятки живого мовлення. Дітям же потрібний інший переказ, який враховує особливості їхнього розвитку. Саме це і буде найкращим пам'ятником тим небагатьом ентузіастам, які збирали ці скарби, не шкодуючи ні часу, ні грошей, ні здоров'я.

Олександр ГАВРОШ, м.Ужгород, "Старий Замок "Паланок"

22 жовтня 2011, 10:55

Karpatnews.in.ua — Усі Новини Ужгорода, Закарпаття та України

69
Shares

Схожі новини

[Сприйняття України за кордоном - як до нашої культури ставляться пересічні європейці](#)

[Вишивана краса Ганни Беряк](#)

[У Туреччині розкопали гладіаторську арену 200-го року](#)

[Побачило світ видання «Жіночі прикраси з бісеру на Закарпатті»](#)

Поліція Іршави
розкрила крадіжку
redtram
Місто Іршави

НОВИНИ ПАРТНЕРІВ

Karpatnews.in.ua
10 067 "Новини"

Нравится Страница

Поделиться

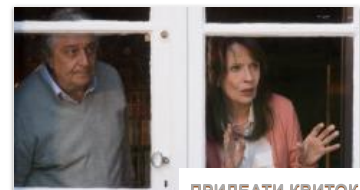
16+

**Готовы увидеть дочь
Валуева? Красотка,
как и папа**

dailylenta.ru

КІНОАФІША

За що нам це?
комедія

ПРИДБАТИ КВИТОК

Погода 08.07.21, вдень

Настільні ігри JoyBand

-20%

JoyBand

+32°

Ужгород

вологість: **46%** тиск: **754 мм**
вітер: **1.0 м/с, північний**